

Partnerskap och adoption

Till lagutskottet

Lagutskottet har den 2 april 2002 beslutat bereda socialutskottet tillfälle att avge yttrande över proposition 2001/02:123 Partnerskap och adoption jämte de med anledning av propositionen väckta motionerna.

I propositionen föreslår regeringen att registrerade partner skall ges möjlighet att prövas som adoptivföräldrar. Det skulle innebära att två partner gemensamt kan adoptera ett barn och att en partner kan adoptera den andra partners barn. Vidare föreslås att registrerade partner och homosexuella sambor skall kunna utses att som särskilt förordnade vårdnadshavare gemensamt utöva vårdnaden om ett barn. Propositionen innehåller även ett förslag om tillfällig föräldrapenning till homosexuella sambor.

För att de föreslagna lagändringarna om adoption skall kunna genomföras föreslås att 1967 års europeiska konvention om adoption av barn sägs upp. Eftersom det inte går att bestämt säga när uppsägningen av 1967 års konvention kan träda i kraft, föreslår regeringen att lagändringarna träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

Socialutskottet, som den 16 april 2002 uppvaktats av barnpsykiatern Frank Lindblad, begränsar sitt yttrande till att avse förslagen att registrerade partner skall kunna prövas som adoptivföräldrar och att registrerade partner och homosexuella sambor skall kunna utses gemensamt till särskilt förordnade vårdnadshavare. Yttrandet i denna del omfattar även motionerna L17 (m), L19 (s), L20 (s), L22 (m) yrkandena 1 och 2, L23 (m), L24 (fp), L25 (kd, m, c) samt L26 (kd) yrkandena 1–7. Socialutskottet yttrar sig vidare över motion L21 (v) yrkandena 1 och 4 om kravet på manliga och kvinnliga förebilder utanför adoptionsrelationen respektive om socialnämndens s.k. hemutredningar i adoptionsärenden.

Socialutskottet

Propositionen

Adoption

Bestämmelser om adoption finns i 4 kap. föräldrabalken. En adoption innebär i dag att barnet i rättsligt hänseende betraktas som adoptantens barn och inte som barn till sina biologiska föräldrar. För adoption krävs tillstånd av domstol. Bedömningen utgår från principen om barnets bästa. Domstolen får således ge sitt tillstånd endast om adoptionen är till fördel för barnet. Dessutom krävs att den som vill adoptera barnet har uppfostrat det eller vill uppfostra det eller att det annars med hänsyn till det personliga förhållandet mellan sökanden och barnet finns särskild anledning till adoptionen (4 kap. 6 §). En adoption kräver som regel samtycke av barnet. Är barnet under 18 år, krävs normalt samtycke också av barnets föräldrar. Innan domstolen beslutar skall yttrande inhämtas från socialnämnden.

När det gäller internationella adoptioner krävs i vissa fall medgivande från socialnämnden. Finns det redan när barnet tas emot ett adoptionsbeslut som gäller här i landet, behövs inget sådant medgivande från socialnämnden. Om det däremot är fråga om att ta emot ett barn i syfte att sedan adoptera det, skall medgivande inhämtas. I fall barnet har hemvist utomlands, skall medgivandet dessutom inhämtas innan barnet lämnar landet. Socialnämnden skall utreda förhållandena i det enskilda hemmet och förutsättningarna för vård där (s.k. hemutredning). Medgivande får lämnas endast om den som vill adoptera har tillfredsställande kunskaper om barn och barns behov och har blivit informerad om den planerade adoptionens innebörd. Medgivandet upphör att gälla om barnet inte har tagits emot i hemmet inom två år från det att medgivandet lämnades (6 kap. 12 § socialtjänstlagen (2001:453)).

Makar får adoptera gemensamt och den ena maken får också adoptera den andre makens biologiska eller adopterade barn (s.k. styvbarnsadoption). Registrerade partner däremot får i dag varken gemensamt eller var för sig adoptera barn, inte heller i form av styvbarnsadoption. Det finns däremot inget hinder uppställt i lag för en homosexuell person som inte är partner i ett registrerat partnerskap att adoptera. I rättspraxis har efter sakkunnigutlåtanden dock ansetts att utländska adoptivbarn har en i psykologiskt hänseende svårare situation än andra barn och att risken för psykiska störningar hos barnet blir oacceptabelt stora om man till detta lägger den psykiska påfrestning det innebär att växa upp med en homosexuell adoptivförälder (se rättsfallet RÅ 1993 ref. 102).

I propositionen redovisas vad som gäller i andra jämförbara länder rörande möjligheterna för registrerade partner att adoptera. I Danmark och Island får en registrerad partner styvbarnsadoptera den andra partnerns barn, om inte barnet är adopterat från utlandet. I Norge är styvbarnsadoption möjlig för

registrerade partner. När det gäller barn som tidigare har adopterats från ett annat land är en förutsättning dock att en sådan styvbarnsadoption tillåts i det landet. I Nederländerna är såväl gemensam adoption som styvbarnsadoption tillåten i homosexuella parförhållanden men endast beträffande barn som har hemvist i Nederländerna. Begränsningen i nederländsk rätt är motiverad av att man i flera andra länder föredrar att lämna barn till makar och att 1993 års Haagkonvention om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner har begränsats till adoptioner som görs av makar och av en person ensam. Med hänsyn till de internationella relationerna ansågs det inte tillrådligt att främja mellanstatliga adoptioner till två personer av samma kön. Begränsningen till styvbarnsadoptioner i norsk rätt har motiverats av liknande skäl. Det är inte känt vilka närmare överväganden som har gjorts i Danmark och Island.

Vid bedömningen av om det finns skäl att upprätthålla skillnaden mellan makar och registrerade partner avseende möjligheten att adoptera bör enligt regeringen utgångspunkten vara att lagstiftaren så långt som möjligt är neutral mellan äktenskap och partnerskap när det gäller samlevnadsformernas rättsverkningar. Registrerade partner bör i lagen uteslutas som adoptanter endast om de på ett mera generellt plan inte kan anses uppfylla de krav som ställs på adoptivföräldrar. Om registrerade partner tillåts adoptera måste däremot samma krav på individuell lämplighet och prövning av denna ställas också på sådana par. En ändring av gällande regler bör vidare vara sakligt motiverad utifrån principen om barnets bästa.

Principen om barnets bästa är enligt regeringen väl förankrad i svensk rätt och kommer även till uttryck i barnkonventionen. Enligt barnkonventionen skall barnets bästa komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller av privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ (artikel 3). Principen om barnets bästa skall tillämpas på alla områden och gäller också i lagstiftningsarbetet. Konventionen kräver inte att barnets bästa skall vara utslagsgivande, men barnets bästa skall finnas med och väga tungt i vågskålen när åtgärder som rör barn vidtas. När det gäller adoption ställer konventionen strängare krav. Konventionsstaterna skall säkerställa att barnets bästa främst beaktas (artikel 21). Detta har ansetts innebära att inga andra intressen, vare sig ekonomiska, politiska eller adoptanternas intressen, får ta över eller jämsställas med barnets. Bestämmelser kan vara i strid med konventionen om de t.ex. är inflexibla när det gäller omständigheter som hänför sig till adoptivföräldrarna eller adoptivbarnen.

Förslagen i propositionen om adoption och vårdnad grundar sig på förslagen från Kommittén om barn i homosexuella familjer (SOU 2001:10). I propositionen hänvisas till den forskning rörande barns förhållanden i homosexuella familjer som kommittén tagit del av. Regeringen redovisar även de kompletterande studier som kommittén låtit göra. I propositionen upplyses att många av remissinstanserna kritiserat forskningsunderlaget och menat att man inte kan dra några generella slutsatser av det. Regeringen instämmer i att forsk-

ningsunderlaget har vissa brister och att det måste bedömas med försiktighet. Det hänger inte minst samman med att gruppen homosexuella är en s.k. dold population, vilket innebär att det är praktiskt taget omöjligt att göra ett slumpmässigt urval som sedan undersöks. Som flera remissinstanser framhåller saknas det undersökningar av barn som har adopterats av homosexuella, och många av barnen i undersökningarna har inte bott i en homosexuell familjebildning under hela sin uppväxt. Kommittén konstaterar dock att studierna har utförts i enlighet med de undersöknings- och urvalsmetoder som är vedertagna för dolda populationer, och studierna synes enligt regeringen även i övrigt uppfylla de vetenskapliga krav som ställs på sådan forskning för att den skall godtas som tillförlitlig. Enligt regeringens mening ger forskningen underlag för bedömningen även om forskningsresultaten alltså inte är fullt ut generaliserbara.

Regeringen anför att forskningen för det första visar att adopterade barn kan vara särskilt sårbara på grund av sin bakgrund. Ett barn som överges och lämnas bort för adoption gör en betydande känslomässig förlust. Barnets erfarenhet av separationen lever kvar och kan komma till uttryck under perioder i livet som är särskilt känsliga, t.ex. i puberteten eller vid en skilsmässa i familjen. Barnet måste vid olika tillfällen i livet ägna energi åt att bearbeta att han eller hon har blivit övergiven, kommer från en annan miljö och kanske har ett annorlunda utseende. De allra flesta adoptivbarn kan förhålla sig till sin bakgrund utan att den psykiska hälsan påverkas. Studier har dock visat en överrepresentation av adoptivbarn inom barn- och ungdomspsykiatri samt vad gäller placeringar vid hem för dygnsvård. Enligt regeringen står det tämligen klart att utlandsfödda adoptivbarn kan ha särskilda problem under uppväxten. Regeringen framhåller vikten av att adoptivföräldrarna stöttar och hjälper barnet. Om ett adoptivbarn växer upp i en trygg och kärleksfull familj där föräldrarna stödjer barnets sökande efter svar på frågor om sin bakgrund och adoptionen, har barnet goda möjligheter att hantera de konflikter och kriser som kan uppkomma, anføres det.

Enligt regeringens mening finns det inte skäl att anta något annat än att registrerade partner allmänt sett skulle kunna tillgodose de särskilda behov av omsorg som adoptivbarn har på grund av sin bakgrund. Forskningen visar inga skillnader jämfört med makar i fråga om förmågan att ge barn praktisk och känslomässig omsorg och omvårdnad. Man har inte heller funnit några skillnader när det gäller barnens könsutveckling eller psykologiska och sociala utveckling.

Regeringen berör därefter frågan om det skulle innebära en alltför stor psykisk påfrestning för ett adoptivbarn att växa upp i en familj där de vuxna är registrerade partner. Många remissinstanser befarar att det skulle innebära en stor risk för psykisk ohälsa om barnet förutom sitt annorlunda ursprung även skulle bli tvunget att hantera familjens särskilda situation. Regeringen konstaterar att man i de undersökningar som kommittén tagit del av har funnit att vissa barn upplever en homosexuell familjesituation som ett problem när det gäller förhållandet till kamraterna, inte minst under de tidiga tonåren.

Regeringen anser att den oro som vissa barn kan känna måste uppmärksammas men att det också är viktigt att notera att de allra flesta av barnen inte har känt någon oro på grund av föräldrarnas homosexualitet. Flertalet av de barn som någon gång har upplevt homosexualiteten som besvärlig påpekar att svårigheterna har gått över och att rädslan för att vara annorlunda dämpas med tiden. Forskningen talar för att om det finns starka positiva känslomässiga band mellan barnet och de vuxna finns det som regel goda förutsättningar att hantera frågor som rör familjens speciella situation. En annan slutsats som kan dras är att det är angeläget att de vuxna är öppna om sitt förhållande och att familjesituationen inte är omgärdad med förbud och hemligheter.

Regeringen påpekar att forskningen om barn som växer upp med homosexuella vuxna inte specifikt rör adopterade barn, vilket innebär en viss osäkerhet. Sammantaget gör regeringen ändå bedömningen att den erfarenhet som finns om adopterade barn och om barn som växer upp med homosexuella vuxna med tillräcklig säkerhet talar för att registrerade partner kan klara av att hantera den känsliga situation som adopterade barn kan befinna sig i på grund av parternas homosexualitet. När det gäller omgivningens syn bör också tilläggas att man i Sverige, i synnerhet bland yngre personer, har ett alltmer fördomsfritt förhållningssätt mot homosexuella. Det pågår en betydande förändring i positiv riktning i inställningen till att ha en homosexuell person som vän, granne eller arbetskamrat, anføres det.

Regeringen framhåller att utgångspunkten för lagstiftningen om vårdnad, boende och umgänge är att ett barn behöver nära kontakt med både sin far och sin mor. En adoption leder dock normalt till att kontakten mellan barnet och dess biologiska föräldrar bryts och att adoptivföräldrarna övertar de biologiska föräldrarnas roll när det gäller omvårdnaden och fostran. I den mån barnet inte växer upp med adoptivföräldrar av olika kön, är det viktigt att barnet har tillgång till en manlig och en kvinnlig förebild, dvs. en man eller en kvinna utanför adoptionsrelationen som har en tillräckligt nära kontakt med barnet och som kan vara en god förebild. Undersökningsresultaten ger enligt regeringen vid handen att registrerade partner allmänt sett kan erbjuda en god uppväxtmiljö i det avseendet.

Regeringen gör bedömningen att det skulle vara till barnens bästa om det fanns möjlighet till styvbarnsadoption i registrerade partnerskap, dvs. att en partner adopterar den andre partners biologiska eller adopterade barn. En styvbarnsadoption kan i vissa fall innebära fördelar för ett barn, särskilt när faderskapet inte är fastställt eller när barnet tidigare är adopterat av en ensamstående. Adoptionen kan öka barnets ekonomiska, sociala och rättsliga trygghet, inte bara under den tid familjen lever tillsammans utan också ifall de vuxna skulle separera eller styvföräldern avlida. Adoptionen medför bl.a. att barnet får rätt till underhåll från styvföräldern och arvsrätt efter denne och dennes släktingar. De skäl som kan tala för styvbarnsadoption gör sig gällande i lika hög grad i partnerskap som i äktenskap. Visserligen skulle tryggheten delvis kunna uppnås genom andra åtgärder, t.ex. upprättande av testamente, men regeringen anser att det skulle vara värdefullt om det fanns möj-

lighet till en mera generell trygghet i dessa fall. Regeringen anser inte att det föreligger skäl att begränsa möjligheterna att adoptera till partners biologiska barn och hänvisar därvid till vad som ovan anförts om partners förmåga att hantera adoptivbarns särskilda svårigheter. Det finns inte heller anledning att i lagen kräva t.ex. att barnet skall ha vistats i Sverige under viss tid.

Regeringen anser vidare att registrerade partner skall kunna adoptera gemensamt, vilket i praktiken innebär att de ges möjlighet att adoptera barn från andra länder. Regeringen hänvisar till sin tidigare redovisade bedömning att det inte finns något som talar för att registrerade partner allmänt sett inte skulle kunna tillgodose de särskilda behov som utländska adoptivbarn har. Om inte bara makar utan även partner kunde adoptera gemensamt, skulle fler lämpliga adoptivföräldrar finnas tillgängliga som kan erbjuda trygghet, vilket i och för sig ligger i barnens bästa. Emellertid måste också beaktas vad som kan antas vara andra länders inställning. Regeringen anför att ett stort antal remissinstanser motsätter sig kommitténs förslag med hänvisning till att det i många ursprungsländer finns en negativ syn på homosexuella som adoptanter. Remissinstanserna befarar att en möjlighet till adoption för partner därför kan leda till att länderna blir misstänksamma mot Sverige som mottagarland och att det kan bli svårare för makar och ensamstående att adoptera.

Regeringen redovisar resultatet av den undersökning som kommittén gjort bland de 25 ursprungsländer som lämnar flest barn för adoption till Sverige. Av undersökningen drar regeringen för det första den slutsatsen att de ursprungsländer som svenska adoptionsorganisationer i dag samarbetar med inte annat än undantagsvis kommer att acceptera registrerade partner som adoptanter inom den närmaste framtiden. *Lagrådet* har ifrågasatt lämpligheten av att genomföra en lagstiftning som i detta hänseende inte kan förväntas få något praktiskt genomslag. I många länder håller dock attityden till homosexuella på att ändras i positiv riktning, och det kan tänkas att det finns andra, nya länder som skulle kunna bli aktuella som ursprungsländer. Mot den bakgrunden anser regeringen att det förhållandet att en lagändring sålunda skulle få en begränsad effekt inte i sig bör hindra att den genomförs om den annars är motiverad.

Enligt regeringen talar kommitténs undersökning vidare för att svenska regler om adoption för partner inte generellt skulle påverka makars möjlighet att adoptera. Endast ett ursprungsland svarade att en sådan risk finns medan nio av de tillfrågade länderna svarade att det inte finns någon risk för makars adoptionsmöjlighet. Regeringen framhåller att det dock finns en risk för att en del enskilda adoptionsorganisationer och barnhem blir tveksamma mot adoptanter från Sverige och kanske temporärt stoppar adoptioner hit. Riskerna kan antas vara större för att ursprungsländerna blir mer restriktiva när det gäller ensamstående adoptanter. En ensamstående homosexuell adoptant kan ju senare ingå partnerskap och den andra partnern styvbarnsadoptera barnet. Enligt regeringens bedömning är risken för negativa konsekvenser för makar och ensamstående emellertid inte så stor att den bör hindra att det införs en möjlighet för registrerade partner till gemensam adoption också från utlandet.

Avslutningsvis gör regeringen bedömningen att det ligger i barnens bästa att registrerade partner kan adoptera och att det inte är motiverat att i lagen upprätthålla ett generellt hinder mot adoption. Naturligtvis krävs det att adoptionen i det enskilda fallet är till fördel för barnet och att lagens övriga krav är uppfyllda. När det gäller prövningen av de sökandes lämplighet att adoptera är det av grundläggande betydelse att förhållandet är seriöst och stabilt och att sökandena är mogna och ansvarskännande. För barnets identitetsutveckling är det enligt regeringen viktigt att barnet får möjlighet till ett naturligt umgänge med personer av båda könen och att barnet kan erbjudas en varaktig och god manlig och kvinnlig förebild i sin närhet. I NIA:s handbok för socialnämnder anges att det är de sökandes samlade förutsättningar som skall bedömas i varje enskilt ärende, bl.a. de sökandes ålder, språk, tidigare och nuvarande förhållanden, relationer till släkt och omgivning, personlighet samt kunskap om och erfarenhet av barn. För sökande som är registrerade partner kan det enligt regeringen därutöver behöva tas vissa särskilda hänsyn. En öppen kommunikation mellan barnet och föräldrarna om familjesituationen och de konflikter som kan uppstå till följd av den är avgörande för hur barnets psykologiska och sociala livsvillkor utvecklas. Det bör därför finnas öppenhet kring partnerskapet, och familjesituationen bör inte vara omgärdad med förbud och hemligheter. Parterna bör kunna hantera omgivningens attityder, ha beredskap att möta barnets tankar om familjen och ha en positiv inställning till det motsatta könet, anför det. Sökandens nätverk och möjligheten att erbjuda barnet goda och varaktiga manliga och kvinnliga förebilder är en naturlig del i den helhetsbedömning som skall göras. Det gäller i dag när ensamstående adopterar och har av regeringen inte bedömts behöva framgå av lagtexten.

Med hänsyn framför allt till den risk som lagändringen kan innebära för makars och ensamståendes möjlighet att adoptera från andra länder avser regeringen att ge berörda myndigheter i uppdrag att kontinuerligt följa upp konsekvenserna av lagändringen. Därvid skall undersökas ursprungsländernas reaktion och utvecklingen när det gäller internationella adoptioner liksom förhållandena för de barn som adopteras. Förslag skall lämnas på de åtgärder som kan visa sig motiverade. En första rapport skall lämnas ett år efter ikraftträdandet. Regeringen anför att lagändringen vid behov kommer att utvärderas även på annat sätt.

I propositionen upplyses att regeringen under hösten 2001 har tillsatt en utredning om internationella adoptioner som skall överväga bl.a. hur hemutredningarna kan förbättras (dir. 2001:93). Utredningen skall beskriva de bedömningsproblem man möter i socialtjänsten och ge förslag på hur problemen kan hanteras. Utredningen skall överväga hur länsstyrelsernas tillsynsfunktion kan förstärkas vad beträffar kvalitet och uppföljning i hemutredningarna. Utredningen skall också undersöka om det nuvarande systemet för stöd och rådgivning tillgodoser adoptivfamiljernas behov. Uppdraget skall redovisas senast den 15 december 2002.

Eftersom förslaget om adoption kan komma i konflikt med 1967 års europeiska konvention om adoption av barn föreslår regeringen att Sverige frånträder denna konvention. Regeringen anser att tillräckliga skäl härför föreligger, bl.a. mot bakgrund av att en uppsägning inte innebär att barns rättsskydd vid adoption försvagas eller att hänsynen till barnets bästa äventyras. När det gäller 1993 års Haagkonvention om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner anför regeringen att denna konvention inte hindrar att bestämmelser införs som ger partner möjlighet att gemensamt adoptera barn men att dessa adoptioner inte kommer att omfattas av konventionen och dess system med samarbete.

Vårdnad

Bestämmelser om vårdnad finns i 6 kap. föräldrabalken. Frågor om vårdnad skall alltid avgöras efter vad som är bäst för barnet (2 a §). Bedömningen är beroende av en prövning av samtliga omständigheter i det enskilda fallet. Vid avgörandet skall hänsyn tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad. Den omständigheten att en förälder är homosexuell hindrar inte i sig att föräldern får vårdnaden om sitt barn.

Ett barn står normalt under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem. I vissa fall, t.ex. om en förälder brister i omsorgen eller avlider, kan vårdnaden emellertid anförtros åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. Registrerade partner och homosexuella sambor kan i dag inte utses att som särskilt förordnade vårdnadshavare gemensamt utöva vårdnaden om ett barn.

Regeringen föreslår i propositionen att registrerade partner och homosexuella sambor skall kunna utses att som särskilt förordnade vårdnadshavare utöva vårdnaden om ett barn.

Flera remissinstanser har anmärkt att barn för vilka det blir aktuellt att särskilt förordna vårdnadshavare ofta är särskilt sårbara på ett liknande sätt som adoptivbarn. Liksom när det gäller gemensam adoption invänds att det skulle innebära en belastning för barnet att växa upp i en familj där de vuxna är av samma kön och att det finns risk att barnets psykiska hälsa skadas. I linje med den bedömning som har gjorts beträffande partnerskap och adoption anser dock regeringen att registrerade partner och homosexuella sambor allmänt sett skulle kunna erbjuda en sådan uppväxtmiljö som behövs för att hantera eventuella problem och att de bör kunna utses gemensamt till särskilt förordnade vårdnadshavare.

Motionerna

I fyra motioner yrkas avslag på regeringens förslag.

I *motionerna L26 av Rolf Åbjörnsson m.fl. (kd) (yrkandena 1–7) och L25 av Tuve Skånberg m.fl. (kd, m, c)* anförs bl.a. att ingen har rätt till barn, vare sig hetero- eller homosexuella par, men att alla barn har rätt till föräldrar av båda könen. En förebild utanför familjen är inte detsamma som en förälder.

Motionärerna åberopar vidare adopterade barns särskilda utsatthet och att det torde innebära en ökad belastning för dessa barn att adopteras av ett homosexuellt par. Förslaget att låta homosexuella par adoptera strider vidare mot barnkonventionens princip om barnets bästa och konventionens försiktighetsprincip samt mot 1993 års Haagkonvention. Om förslaget genomförs kommer med all sannolikhet de adoptioner som sker enligt nu gällande regler att stoppas. Motionärerna framhåller även att barnexperterna i kommittén tagit avstånd från kommitténs slutsatser samt att remissinstanserna framfört stark kritik mot utredningens förslag.

I *motion L17 av Gustaf von Essen och Lennart Fridén (m)* anføres att det inte finns någon rätt att bli förälder men att barn har rätt att växa upp under så goda och stabila förhållanden som möjligt. Motionärerna åberopar att adopterade barn oftare än andra lider av psykiska besvär och att de inte bör utsättas för den ytterligare börda det innebär att ha homosexuella föräldrar.

Karl Gustav Abramsson (s) framhåller i *motion L20* att tillgängligt underlag borde ha föranlett en annan slutsats i fråga om möjligheterna till anhängadoptioner och internationella adoptioner. Motionären åberopar de invändningar som framförts från flera remissinstanser och experter samt anför att förslagen inte är förenliga med barnets bästa.

I *motion L23 av Olle Lindström (m)* yrkas att riksdagen avslår regeringens förslag när det gäller rätten för registrerade partner att prövas som adoptivföräldrar. Motionären anför bl.a. att barn behöver både en mamma och en pappa samt att adopterade barn är överrepresenterade bland barn med identitetsproblem.

I *motion L24 av Lennart Kollmats m.fl. (fp)* framförs den inställningen att registrerade partner inte bör få prövas vare sig för internationella adoptioner eller för styvbarnsadoption av partners adopterade barn. Tillkännagivanden härom begärs i *yrkandena 1 respektive 2*. Motionärerna anser att kommitténs arbete inte i tillräcklig grad utgått från principen om barnets bästa utan alltför mycket fokuserat på vuxnas behov och perspektiv. Kommittén har vidare tonat ned den psykiska sårbarheten hos adopterade barn liksom de negativa resultaten i forskningen om barn i homosexuella familjer. Motionärerna hänvisar bl.a. till yttranden från olika remissinstanser.

I *motion L22 av Christel Anderberg m.fl. (m)* yrkas avslag på förslaget att ge registrerade partner rätt att prövas som adoptivföräldrar (*yrkande 1*). Motionärerna ställer sig bakom förslaget att tillåta styvbarnsadoption men anser att det inte skall vara tillåtet att ensamadoptera ett barn i avsikt att inom kort tid låta en registrerad partner genomföra en styvbarnsadoption. Regeringen bör därför snarast återkomma med ett lagförslag som förhindrar detta (*yrkande 2*). Motionärerna betonar vikten av ytterligare kunskap om barn som adopterats i homosexuella familjer. Innan sådan forskning har genomförts är det omöjligt att avgöra om en utvidgad adoptionsrätt är till barnets bästa. Det anføres vidare att ett utsatt barn i så liten utsträckning som möjligt skall behöva söka sig utanför familjen för att finna förebilder. Förslaget skulle leda till haltande rättsförhållanden internationellt eftersom Sverige skulle vara ensamt om

denna adoptionsmöjlighet. Motionärerna åberopar också risken att givarländerna avstår från att sända barn för adoption till Sverige.

I *motion L19 av Susanne Eberstein m.fl. (s)* yrkas en ändring av regeringens förslag med innebörd att registrerade partner endast skall få möjlighet att adoptera barn med hemvist i Sverige. Motionärerna har inget att invända mot förslaget om närståendeadoption och adoption av barn i Sverige utan anser att det är viktigt att i dessa avseenden bejaka registrerade partner som föräldrar. Motionärerna anför att många positiva förändringar har skett när det gäller synen på homosexuella men att de inte är tillräckliga. Risken finns att internationellt adopterade barn skulle uppleva ett ännu starkare utanförskap i en homosexuell familj och att detta ytterligare skulle försvåra barnets identitetsutveckling. Enligt motionärernas mening bör man därför avvakta med att öppna möjligheterna till internationell adoption för registrerade partner. Motionärerna är också kritiska till att barn som adopteras av registrerade partner kommer att ställas utanför det skydd som Haagkonventionen om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner ger.

I *motion L21 av Tasso Stafilidis m.fl. (v)* yrkas att riksdagen beslutar att den prövning som skall göras av adoptanter inte skall ställa krav på att det skall finnas kvinnliga och manliga förebilder utanför adoptionsrelationen (*yrkande 1*). Enligt motionärerna är en adoption inte till för att ge barnet en mor och en far utan för att ge barnet en trygg lösning på problemet att det blivit av med sina föräldrar. Den lösningen kan många olika personer tillgodose. Den prövning som skall göras av adoptanter skall utgå från barnets bästa och inte utgå från kön utan se bortom kön. Motionärerna yrkar vidare att riksdagen beslutar att ge regeringen i uppdrag att ge utredningen om internationella adoptioner (dir. 2001:93) ett tilläggsdirektiv som tar sikte på de förändringar i lagstiftningen som föreslås i propositionen (*yrkande 4*). Utredningen bör enligt motionärerna utarbeta tydliga riktlinjer till socialnämnder och förvaltningsdomstolar när det gäller att bedöma vilka krav som bör ställas på de makar och partner som vill ta emot ett barn i syfte att adoptera det. Motionärerna anser det vidare angeläget att dessa instanser får utbildning och utarbetar en metodik för att kunna utföra sakliga lämplighetsprövningar av ansökande föräldrar. Kompetenshöjningen skall syfta till att motverka diskriminering på grund av de sökandes sexuella läggning. Det är av yttersta vikt att hemutredningarna inte fäster avseende vid sexuell läggning utan gör en saklig prövning av de individuella förutsättningarna hos sökandena. Motionärerna understryker att det inte får förekomma separata riktlinjer i de fall då sökandena är av samma kön.

Socialutskottets ställningstagande

När det först gäller frågan om huruvida registrerade partner bör ges möjlighet att adoptera barn kan konstateras att forskningen om barn som växer upp med homosexuella vuxna inte specifikt rör adopterade barn. Adopterade barn, som

kan vara särskilt sårbara redan på grund av sin bakgrund, kan dock uppleva en homosexuell familjesituation som ett problem. Forskning kring barn i homosexuella familjer talar emellertid för att om det finns starka positiva känslomässiga band mellan barnet och de vuxna föreligger som regel goda förutsättningar att hantera frågor som rör familjens speciella situation. Föräldrarnas sexuella läggning synes inte ha någon betydelse för ett barns möjligheter att utvecklas gynnsamt. Utskottet delar regeringens bedömning att registrerade partner generellt har samma förutsättningar som makar att tillgodose de särskilda behov av praktisk och känslomässig omsorg och omvårdnad som adopterade barn kan ha, även med beaktande av den känsliga situation som barn i homosexuella familjer kan befinna sig i. Av betydelse i sammanhanget är att inställningen till homosexuella i Sverige är under förändring i positiv riktning. Såsom regeringen anfört kan en styvbarnsadoption i ett registrerat partnerskap innebära fördelar för barnet genom att dess ekonomiska, sociala och rättsliga trygghet ökar. Om partner kan adoptera gemensamt skulle fler lämpliga adoptivföräldrar finnas tillgängliga. Att erkänna en sådan homosexuell familjebildning ger vidare en viktig signal till de barn som lever hos homosexuella vuxna. Sammantaget ställer utskottet sig bakom regeringens bedömning att det får anses vara i enlighet med principen om barnets bästa att registrerade partner ges möjlighet att adoptera.

Det har uttryckts en oro för att vissa ursprungsländer kan komma att bli mer restriktiva när det gäller att lämna barn för adoption till Sverige, således även till heterosexuella par och ensamstående. Utskottet delar dock regeringens bedömning att denna risk inte är så stor att den bör hindra att förslaget genomförs. Vidare kan tilläggas att berörda myndigheter skall få i uppdrag att kontinuerligt följa upp konsekvenserna av lagändringen samt lämna förslag på åtgärder som kan visa sig motiverade. Uppföljningen skall avse såväl ursprungsländernas reaktion och utvecklingen när det gäller internationella adoptioner som förhållandena för de barn som adopteras. Regeringen kommer även att på andra sätt utvärdera lagändringen, om behov härav uppkommer.

Utskottet delar regeringens bedömning att det vid prövningen av de sökandes lämplighet att adoptera är av grundläggande betydelse att förhållandet är seriöst och stabilt och att sökandena är mogna och ansvarskännande. Det är också viktigt att barnet får möjlighet till ett naturligt umgänge med såväl kvinnor som män samt att varaktiga och goda förebilder av båda könen finns i barnets närhet. Utskottet instämmer också med regeringen att det kan behövas vissa särskilda hänsyn när det gäller prövningen av registrerade partner. Det skall t.ex. finnas öppenhet kring partnerskapet. Det är också viktigt att parterna kan hantera omgivningens attityder samt att de har beredskap att möta barnets tankar om familjen och en positiv inställning till det motsatta könet. Utskottet vill framhålla vikten av hög kvalitet i hemutredningarna och god kompetens bland socialtjänstens personal när det gäller att bedöma lämpligheten av de registrerade partner som önskar adoptera. Utskottet ser därför positivt på den utredning om internationella adoptioner som nyligen tillsatts och som bl.a. har i uppdrag att utveckla arbetet kring prövningen av adopt-

ionssökande. I direktiven (dir. 2001:93) framhålls vikten av att blivande adoptivföräldrar får tillräcklig kunskap om adoptivbarns särskilda behov samt att de som bedömer lämpligheten hos potentiella adoptivföräldrar får lämplig utbildning för uppgiften liksom handledning i arbetet. Utredningen skall vidare pröva hur länsstyrelsernas tillsynsfunktion kan förstärkas vad beträffar kvalitet och uppföljning i hemutredningarna. Slutligen skall utredningen föreslå åtgärder som bättre tillgodoser de särskilda behov av socialt stöd som adoptionssituationen ger upphov till hos familjerna och barnen. Utskottet vill också betona Socialstyrelsens arbete med att genomföra den strategi för kunskapsutveckling inom socialtjänsten som finns redovisad i proposition 2000/01:80 med förslag till ny socialtjänstlag. Även detta arbete kan komma att bidra till en höjd kvalitet i hemutredningarna och till ökad kompetens bland socialtjänstens personal.

Utskottet ställer sig också bakom förslaget att registrerade partner och homosexuella sambor gemensamt skall kunna utses att som särskilt förordnade vårdnadshavare utöva vårdnaden om ett barn. Utskottet delar därvid regeringens bedömning att registrerade partner och homosexuella sambor allmänt sett kan erbjuda en sådan uppväxtmiljö som behövs för att kunna hantera eventuella problem.

Mot bakgrund av vad som anförts anser socialutskottet att lagutskottet bör avstyrka motionerna L17 (m), L19 (s), L20 (s), L22 (m) yrkandena 1 och 2, L23 (m), L24 (fp), L25 (kd, m, c) samt L26 (kd) yrkandena 1–7.

Utskottet instämmer med regeringen att det är viktigt för identitetsutvecklingen hos ett barn som växer upp med adoptivföräldrar av samma kön att barnet har tillgång till både en manlig och en kvinnlig förebild i sin närhet. Motion L21 (v) yrkande 1 bör därmed avstyrkas.

I motion L21 (v) yrkande 4 anfördes att utredningen om internationella adoptioner m.m. bör utarbeta tydliga riktlinjer till bl.a. socialnämnderna rörande vilka krav som bör ställas på de par som ansöker om medgivande till adoption. Motionärerna anser vidare att samma riktlinjer skall gälla oavsett om sökandena är av olika eller samma kön. Enligt direktiven till utredningen (dir. 2001:93) saknas förutsättningar för att i socialtjänstlagen ange specifika krav på föräldrarnas egenskaper och förmåga. Bakgrunden härtill är att varje föräldrapar är unikt och att så många olika faktorer har betydelse för vad som är ett gott föräldraskap. Utskottet ställer sig bakom denna utgångspunkt. Som ovan anförts delar vidare utskottet regeringens uppfattning att det kan behövas vissa särskilda hänsyn vid prövningen av registrerade partner, bl.a. när det gäller öppenheten kring partnerskapet samt förmågan att hantera omgivningens attityder och barnets tankar om familjen.

Utskottet instämmer dock med motionärerna att det är angeläget att motarbeta fördomar, okunskap och olika former av diskriminering på grund av sexuell läggning. Inställningen till homosexuella är till stor del en kunskapsfråga. I direktiven till den ovannämnda utredningen anges att det är viktigt att de som bedömer lämpligheten hos potentiella adoptivföräldrar får lämplig utbildning och handledning. Mot bakgrund av det arbete som pågår för att öka

kompetensen inom socialtjänsten bör riksdagen inte ta något initiativ på området.

Socialutskottet anser sammanfattningsvis att lagutskottet bör avstyrka även motion L21 yrkande 4.

Stockholm den 18 april 2002

På socialutskottets vägnar

Ingrid Burman

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Ingrid Burman (v), Chris Heister (m), Conny Öhman (s), Hans Hjortzberg-Nordlund (m), Lars U Granberg (s), Elisebeht Markström (s), Rolf Olsson (v), Lars Gustafsson (kd), Cristina Husmark Pehrsson (m), Kenneth Johansson (c), Kerstin Heinemann (fp), Lars Elinderson (m), Rosita Runegrund (kd), Marina Pettersson (s), Helena Hillar Rosenqvist (mp), Christina Nenes (s) och Majléne Westerlund Panke (s).

Avvikande meningar

1. Avslag på propositionen

Lars Gustafsson och Rosita Runegrund (båda kd) anför:

Adoptioner är inte till för att ge vuxna människor barn utan för att ge barn föräldrar. Ingen har rätt till barn, vare sig heterosexuella eller homosexuella par. Däremot har enligt vår mening alla barn rätt till föräldrar av båda könen. På grund av olika omständigheter kan ett barns ena eller båda biologiska föräldrar försvinna ur barnets liv. Det är då samhällets skyldighet att medverka till att barnet ändå får en uppväxtsituation som i så hög utsträckning som möjligt liknar det ursprungliga familjeförhållandet. Adoptionens syfte och innebörd är att ge barnet en ersättning för dess biologiska föräldrar. Att barnets utveckling sker genom ett kontinuerligt växelspel mellan föräldrarnas olika roller har påvisats i en mängd olika studier. Varje barn bör därför så långt det är möjligt ha rätt till identifikation med föräldrar av båda könen.

Vi vill också framhålla att om homosexuella par tillåts adoptera måste stora delar av den befintliga familjerätten anpassas eftersom den utgår från båda föräldrarnas betydelse för barnets utveckling. Om så inte sker kommer lagstiftningen att bli inkonsekvent. Om förslaget genomförs blir barn som förlorat sina biologiska föräldrar de enda barn i Sverige som inte får rätt till en mamma och en pappa.

Regeringen medger i sitt förslag att barnet behöver ha förebilder av båda könen och förutsätter att det som komplement skall finnas en varaktig god manlig respektive kvinnlig förebild i barnets närhet. Därmed har regeringen erkänt att en konstellation med två föräldrar av samma kön inte är tillräcklig för barnets utveckling. Enligt vår mening kan en förebild utanför familjen aldrig vara detsamma som en förälder. Könsidentifikation handlar nämligen om att leva i en relation till denna förebild. Dessutom är det osäkert om en förebild utanför familjen verkligen kommer att finnas till hands under hela uppväxten.

I konsekvens med ovanstående resonemang anser vi inte heller att en homosexuell person skall få adoptera sin partners barn genom så kallad styvbarnsadoption. Vid en adoption upphör de familjerättsliga banden, såväl rättigheter som skyldigheter, gentemot barnets biologiska föräldrar och släkt. Vi anser att kontakten mellan barnet och de biologiska föräldrarna och deras släktingar skall eftersträvas vare sig föräldrarna lever i hetero- eller homosexuella förhållanden.

Barn som adopteras internationellt löper redan nu större risk att få problem med sin identitetsutveckling, vilket aktuell forskning visar. Även om det går bra för de flesta finns tyvärr en ökad risk för kriminalitet, missbruk och självmordsförsök. Att adopteras av ett homosexuellt par torde kunna innebära en ökad belastning för sådana barn, särskilt under tonåren. Enligt en attitydstudie som Kommittén om barn i homosexuella familjer låtit utföra är en

majoritet av svenska folket negativ till adoptionsmöjligheter för homosexuella. Detta faktum skulle enligt vår mening naturligtvis påverka livsvillkoren för barn som adopteras av homosexuella. Vi anser inte att barn någonsin får bli ett medel i politiska ambitioner att vända opinionstrender.

Genom att tillåta homosexuella par att adoptera skulle Sverige enligt vår uppfattning frågå FN:s barnkonvention, som stadgar att alla beslut som rör barn skall utgå ifrån barnets bästa. Ett bifall till förslaget skulle också innebära ett brott mot konventionens försiktighetsprincip. Principen innebär att sådana åtgärder inte skall vidtas som eventuellt kan utgöra ett hot mot barnets bästa, även om detta inte fullt ut kan beläggas. Enligt vår mening får barn aldrig användas som verktyg för att åstadkomma vad som kan upplevas som en angelägen åtgärd för vuxna.

Lagförslaget strider vidare enligt vår mening mot 1993 års Haagkonvention. Skulle förslagen i propositionen godtas av riksdagen måste dessutom den europeiska konventionen om adoptioner från 1967 frånträdas, något som regeringen själv kallar olämpligt men ändå föreslår. Vi avvisar även detta förslag.

Slutligen vill vi framhålla att om Sverige inför en rätt för homosexuella par att prövas för adoption kommer detta med all sannolikhet att leda till att även de adoptioner som sker enligt nu gällande regler stoppas. Därmed berövas många barn möjligheter till ett bättre liv.

Det anförda innebär att vi anser att lagutskottet bör avstyrka proposition 2001/02:123 Partnerskap och adoption och tillstyrka motion L26 (kd) yrkandena 1–7.

2. Registrerade partners rätt att prövas som adoptivföräldrar

Chris Heister, Hans Hjortzberg-Nordlund, Cristina Husmark Pehrsson och Lars Elinderson (alla m) anför:

Frågan om registrerade partner skall ges rätt att prövas som adoptivföräldrar måste avgöras med utgångspunkt i barnets bästa och med fokusering på adoptivbarns speciella situation. Adoptionen i sig innebär att barnet har fler frågor rörande identiteten att förhålla sig till än andra barn. Det stora flertalet adopterade klarar sig bra. Det har dock visat sig att det går sämre för en del av de adopterade barnen.

Kunskapen om adoptioner och adoptivbarns utveckling är ännu ofullständig. Ny forskning har emellertid visat att det finns en betydande överrisk för självmord och psykologiska komplikationer hos adopterade barn. När det gäller adopterade barn i homosexuella familjer saknas det helt kunskap.

Enligt vår mening är det nödvändigt att avvakta ytterligare forskning innan det kan avgöras om möjligheten till internationell adoption för registrerade partner är i enlighet med barnets bästa. Att dra slutsatser om hur internationella adoptivbarn klarar av att hantera sin speciella livssituation utan tillgång

till mer fullständig kunskap är inte ansvarsfullt ur ett barnperspektiv. Det finns ingen anledning att hasta fram en lagändring.

Föräldrarna är barnets primära förebilder. Intill dess motsatsen bevisats måste utgångspunkten vara att adopterade barns särskilda behov i största möjliga utsträckning skall kunna mötas i deras omedelbara närhet, dvs. inom familjen. Ett utsatt barn skall inte behöva tvingas söka sig utanför familjen för att finna förebilder.

Vidare vill vi påpeka att förslaget skulle leda till haltande rättsförhållanden internationellt sett, eftersom Sverige skulle stå isolerat i denna adoptionsmöjlighet. Inget land är i dag berett att lämna barn till registrerade partner. Det går inte heller att ignorera risken att givarländerna som en följd av den svenska lagändringen helt skulle avstå från att sända barn till Sverige för adoption.

Mot bakgrund av de ställningstaganden vi redovisat ovan är vi nu inte beredda att stödja regeringens förslag när det gäller registrerade partners möjlighet att adoptera gemensamt.

Vi stödjer dock förslaget att tillåta närståendeadoptioner för registrerade partner. För de barn som då berörs är det biologiska ursprunget klart, vilket väsentligt underlättar identitetsbyggandet jämfört med andra adoptivbarn. Barnen lever i många fall i samma familjekonstellation såväl före som efter adoptionen. Närståendeadoptionen blir ett sätt att ge ett barn med en förälder två föräldrar. Det kan också vara ett sätt att ge ett barn två fungerande föräldrar. I andra situationer blir närståendeadoption ett sätt att ge barnet tryggare långsiktiga villkor i form av två föräldrar som är juridiskt sanktionerade.

Närståendeadoption för registrerade partner bör komma i fråga i situationer som är parallella till när gifta par i dag kan närståendeadoptera, eller när det annars finns en särskild relation, såsom nära släktskap mellan adoptanten och barnet.

Vi anser att riksdagen bör avslå förslaget att registrerade partner skall ges möjlighet att prövas som adoptivföräldrar. Riksdagen bör vidare begära att regeringen återkommer med ett lagförslag om närståendeadoptioner inom registrerade partnerskap. Lagutskottet bör således tillstyrka motion L22 (m) yrkandena 1 och 2.

3. Prövningen av sökandes lämplighet att adoptera

Ingrid Burman och Rolf Olsson (båda v) anför:

Regeringen framhåller i propositionen att det, i den mån barnet inte växer upp med adoptivföräldrar av olika kön, är viktigt att barnet har tillgång till en manlig och en kvinnlig förebild, dvs. en man och en kvinna utanför adoptionsrelationen som har en tillräckligt nära kontakt med barnet och som kan vara en god förebild. Vi efterlyser en djupare analys av vad detta innebär. Frågan är vilket slags kvinnlighet och manlighet som regeringen anser måste finnas i omgivningen runt homosexuella par som vill adoptera barn. Eftersom

regeringen anser att de samkönade adoptivföräldrarna skall ha kvinnliga och manliga förebilder utanför adoptionsrelationen finns det, enligt vår mening, anledning att anta att regeringen anser att ett samkönat föräldraskap kan inverka negativt på det adopterade barnet. Denna utgångspunkt ifrågasätter vi starkt. Vi lever visserligen i ett samhälle där den heterosexuella kärnfamiljen är den vanligaste familjebildningen. Det finns dock ingen forskning som tyder på att det är just kombinationen mamma och pappa som är det bästa för ett barn. En adoption är inte till för att ge barnet en mor och en far, utan för att ge barnet en trygg lösning på problemet att det förlorat sina föräldrar. Vi anser att den prövning som skall göras av potentiella adoptanter skall utgå från barnets bästa. Vad som bör krävas är naturligtvis att adoptanterna kan visa att de lever i en socialt välfungerande familj som inte är en från omvärlden isolerad enhet. Prövningen av registrerade partner skall inte utgå från kön, utan se bortom kön. Riksdagen bör enligt vår mening således besluta att det vid prövningen av adoptanter inte skall ställas krav på att det finns kvinnliga och manliga förebilder utanför adoptionsrelationen.

Regeringen har nyligen tillsatt en utredning om internationella adoptioner som bl.a. har fått i uppdrag att se över hur hemutredningar kan förbättras (dir. 2001:93). Det framkommer inte av direktiven om utredningen kommer att beakta de förändringar som föreslås i den nu aktuella propositionen. Vi anser därför att regeringen bör besluta om tilläggsdirektiv till utredningen som tar sikte på de lagändringar som föreslås. Utredningen bör enligt vår mening utarbeta tydliga riktlinjer till socialnämnder och förvaltningsdomstolar när det gäller att bedöma vilka krav som bör ställas på de makar och partner som vill ta emot ett barn i syfte att adoptera det. Dessutom är det angeläget att såväl socialnämnder som förvaltningsdomstolar får lämplig utbildning för kompetensutveckling och framför allt utarbetar en metodik för att kunna utföra en saklig lämplighetsprövning av ansökande föräldrar. Det är enligt vår mening av yttersta vikt att de hemutredningar som görs inte fäster avseende vid sexuell läggning utan att det görs en saklig prövning av ansökande partners och makars individuella förutsättningar. Vi vill understryka att det inte skall förekomma separata riktlinjer i de fall då sökandena är av samma kön. Den kompetenshöjning som vi efterfrågar skall syfta till att motverka diskriminering på grund av de sökandes sexuella läggning.

Det anförda innebär att vi anser att lagutskottet bör tillstyrka motion L21 (v) yrkandena 1 och 4.